

I SLOBODA IZRAŽAVANJA

U periodu na koji se ovaj monitoring izveštaj odnosi zabeleženo je više slučajeva koji ukazuju na moguće povrede slobode izražavanja.

1. Pretnje i pritisci

1.1. Urednik Novinske agencije FoNet Davor Pašalić je 2. jula oko ponoći u dva navrata teško pretučen na Novom Beogradu, u blokovima 22 i 23, nedaleko od zgrade u kojoj stanuje. Pašalić se pešice vraćao kući kada su ga presrela trojica nepoznatih mladića i od njega zatražila novac preteći mu pištoljem. Kada je odbio da im da novac, počeli su da ga tuku rukama i nogama i pri tome mu zadali više od 30 udaraca. Dok su ga tukli, napadači su vikali da je ustaša i Hrvat. Kada su konačno prestali da ga udaraju i potom otišli, Pašalić je ustao sa zemlje i krenuo preko autoputa, prema zgradi u kojoj stanuje. Na drugom kraju mosta ponovo su ga dočekala trojica napadača i opet počeli da ga tuku, uz povike „ustašo“ i „Hrvatu“. U nekom momentu, Pašalić je uspeo da se udalji, okrvavljen je došao do stana, presvukao se i otišao da mu se ukaže lekarska pomoć. Urednik FoNet-a zadobio je posekotine i podlive po glavi, licu i usnoj duplji, polomljena su mu dva zuba i ima modrice po celom telu. Novinska agencija FoNet najoštrije je osudila brutalni napad na Pašalića i zahtevala je hitnu akciju policije i tužilaštva kako bi napadači što pre bili pronađeni i kažnjeni. Napad je osudio i Ministar unutrašnjih poslova Nebojša Stefanović. Bez obzira na to što su napadači od Pašalića tražili novac, ima osnova za sumnju da se radi o ciljanom napadu na njega, a da razlog za takav napad leži u novinarskom pozivu koji obavlja. Naime, napadači su više puta ponovili uvrede na Pašalićev račun i to na nacionalnoj osnovi, a sa njegovom nacionalnošću su očigledno bili upoznati pre samog napada.

Ono što u ovom slučaju posebno zabrinjava jeste to što nema vesti ni o kakvim pomacima u istrazi, te de ja moguće da napad na Pašalića ostane još jedan od mnogih napada na novinare u Srbiji koji nikada neće biti razrešeni Čak i da Pašalić nije napadnut zbog svog novinarskog posla, njemu su nanete teške telesne povrede. Za nanošenje takvih povreda Krivičnim zakonikom zaprećena je kazna od šest meseci do pet godina zatvora. Uvrede Pašaliću na nacionalnoj osnovi ukazuju na mogućnost da je reč o krivičnom delu učinjenom iz mržnje, što je okolnost koju bi sud mogao da ceni kao otežavajuću. Ako bi se ipak ispostavilo da se radilo o ciljanom napadu na novinara, kazna za nanošenje takvih povreda bi mogla biti i viša, od jedne do osam godina zatvora.

1.2. Informativni Internet portal Rume objavio je 6.7.2014. da je njihovog odgovornog urednika i vlasnika Nenada Tomića tog dana napao Dušan Dragišić, vlasnik hotela „Borkovac” iz Rume. Dragišić je, navodno, prišao Tomiću i, unoseći mu se u lice, počeo da preti zbog tekstova pisanih o priključenju njegovog objekta na gradsku kanalizacionu mrežu. Iako mu je Tomić odgovorio da ne zna o čemu je reč, Dragišić je insistirao da je Tomić autor spornog teksta, pretio mu sečenjem ušiju i odgrizanjem nosa, te ga grubo vređao i nazivao fašistom. Dragišića i Tomića razdvojili su Tomićevi prijatelji i policajci koji su se slučajno zatekli u Dragišićevom restoranu. Nakon incidenta Tomić je protiv vlasnika hotela podneo krivičnu prijavu.

Bizarni incident privukao je našu pažnju pre svega stoga što napadnuti novinar u konkretnom slučaju tvrdi da nije bio autor spornog teksta, te da uopšte nije razumeo razloge napada. Ono što izgleda nesporno jeste to da su pretnje i uvrede upućene i da su upućene pred svedocima. Pitanje je da li se u konkretnom slučaju uopšte može govoriti o težem, kvalifikovanom obliku krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti iz člana 138. Krivičnog zakonika. Naime, Krivični zakonik definiše zanimanja koja su od značaja za javno informisanje, pa tako i zanimanje novinara, odnosno urednika, kao posao od javnog značaja. Međutim, kvalifikovanim oblikom krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti Krivični zakonik ne štiti lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja apsolutno, već samo u meri u kojoj je njihova sigurnost ugrožena u vezi sa poslovima koje obavljaju. Ako su pretnje Tomiću rezultat zablude u kojoj je Dragišić bio, pri čemu on faktički nije „obavljao posao” zbog koga je napadnut, odnosno nije napisao sporni tekst, sud bi mogao da zaključi da ni pretnje nisu u vezi sa poslom koji Tomić kao urednik obavlja, te da stoga i ne utvrđuje odgovornost za kvalifikovani oblik krivičnog dela ugrožavanje sigurnosti, već samo za osnovni. Kada i ako u ovom slučaju dođe do podizanja optužnog akta, to će svakako biti pitanja koja će zavrediti dodatnu pažnju.

1.3. Mileta Trišić, predsednik mesne zajednice u selu Zagrađe, nasrnuo je 18. jula, uz pretnje i uvrede, na novinara agencije Beta Živka Perišića u Gornjem Milanovcu. Do napada je došlo nakon što je novinar Bete nekoliko meseci ranije preneo izjavu direktora Elektrodistribucije u Lazarevcu Veselina Šiljegovića da je Trišić optužen zbog krađe struje u dužem vremenskom periodu jer je u svojoj kući kablom zaobišao strujomer.

Zakonom o javnom informisanju propisano je da niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, ni na jedan način podesan da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja. Posebno, niko ne sme da vrši bilo kakav fizički ili drugi pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, kao ni uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Već citirani

član 138 Krivičnog zakonika predviđa da će se onaj ko ugrozi sigurnost lica koje obavlja poslove od javnog značaja u oblasti informisanja u vezi sa poslovima koje obavlja, pretnjom da će napasti na njegov život ili telo ili na život ili telo njemu bliskog lica, kazniti zatvorom od šest meseci do pet godina. U konkretnom slučaju mediji koji su izvestili o incidentu nisu preneli i sadržaj pretnji, pa nije izvesno da li su one bile karaktera koji član 138 Krivičnog zakonika predviđa za postojanje ovog krivičnog dela. Izvesno je, međutim, da u ovom slučaju, za razliku od ranije opisanog slučaja iz Rume, ne postoji dilema oko toga da su pretnje upućene novinaru agencije Beta Živku Perišiću u vezi sa njegovim novinarskim poslom.

1.4. Sredinom jula mediji su preneli da Osnovno javno tužilaštvo u Smederevu proverava pretnje koje je novinarki portala „Smederevske novine” i dopisnicima „Politike”, „Informer”, „Večernjih novosti” i „Blica” iz Smedereva, preko društvene mreže Fejsbuk, uputio Milan Lukić, član Gradskog veća Smedereva i lider Koalicije za bolje Smederevo. Kako navode „Smederevske novine”, posle objavljivanja vesti o njegovom privođenju, koje je potvrdila i Policijska uprava Smederevo, Lukić je javno vređao i ponižavao novinare, pozivajući na linč tako što je na svom Fejsbuk profilu objavio i sliku „kosača smrti”, što je od novinara koji su pomenutu informaciju objavili shvaćeno kao pretnja. Dopisnici i novinarka podneli su prijavu protiv Lukića zbog ugrožavanja sigurnosti. Portal „Smederevske novine” objavio je da je Osnovno tužilaštvo u Smederevu potvrdilo da će slučaj biti prosleđen Tužilaštvu za borbu protiv visokotehnološkog kriminala.

Treći slučaj pretnji u ovom izveštaju takođe nije lišen specifičnosti. Naime, iz medijskih izveštaja proizilazi da su novinari kao pretnju shvatili objavljivanje slike „kosača smrti” na Fejsbuk profilu Milana Lukića, člana Gradskog veća Smedereva, o čijem privođenju su izveštavali. Zakon o javnom informisanju zabranjuje ograničavanje slobode javnog informisanja na bilo koji način podesan da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, a posebno pritisak na javno glasilo i njegovo osoblje, ili uticaj podesan da ih omete u obavljanju posla. Čini se nespornim da objavljivanje slike „kosača smrti” na Fejsbuk profilu jeste podobno da objektivno stvori osećaj straha i nelagode kod novinara, čak i pod pretpostavkom da oni sam čin nisu shvatili kao direktnu pretnju ubistvom. Pitanje je, međutim, da li ovo može da predstavlja ugrožavanje sigurnosti u smislu člana 138. Krivičnog zakonika Republike Srbije. U tumačenjima ovog člana obično se insistira na dve stvari. Prvo, da ugrožavanje sigurnosti podrazumeva takozvanu kvalifikovanu pretnju, odnosno stavljanje u izgled konkretnog određenog zla. Drugo, da je kvalifikovana pretnja od samog onoga kome je upućena shvaćena ozbiljno. Čini se, međutim, da ovakvo tumačenje ugrožavanja sigurnosti zapravo ne odgovara očekivanjima medijske zajednice od pravosuđa. Novinari bi od člana 138 Krivičnog zakonika želeli ono što taj član zapravo nije –

mehanizam krivičnopravne zaštite od pretnji koji ne bi zavisio od toga da li je pretnja izneta konkretno ili u uvijenoj formi, i koji ne bi zavisio od ličnog odnosa koji novinar ima prema pretnji, odnosno od toga da li ih on shvata ozbiljno ili se prema njima odnosi nonšalantno.

1.5. Dnevni list „Kurir” objavio je 18. juna da je narodni poslanik iz vladajuće Srpske napredne stranke, inače predsednik Unije pekara Srbije Zoran Pralica, dolazio u redakciju ovog lista i tvrdio da je neko iz „Kurira” od vlasnika pekare „AS Stanković” tražio uplatu od 800.000 dinara mesečno kako bi bilo sprečeno objavljivanje tekstova koji toj pekari ne idu u prilog. „Kurir” je, inače, o pekari „AS Stanković” pisao dva puta, u januaru i junu 2014. godine, oba puta povodom pritužbi građana da su proizvodima ove pekare nalazili - jednom žicu, a drugi put izmet glodara. Pralicu su primili Jelena Vukić, zamenica odgovornog urednika, Aleksandar Rodić, predsednik kompanije i generalni direktor, Tatjana Vojtehovska, potpredsednica kompanije i Nebojša Rosić iz sektora za korporativne komunikacije. „Kurir” tvrdi da je Pralica na sastanku sa rukovodstvom „Kurira” pozvao telefonom Dragana Stankovića, vlasnika pekare „AS Stanković”, i uključio spikerfon kako bi svi prisutni čuli razgovor. Stanković je navodno izjavio da se u beogradskom hotelu „Moskva” sreo sa novinarkom Silvijom Slamnig i da je ona „preporučila da uplati 800.000 marketingu”. Uz tekst Silvije Slamnig u kome ona objašnjava istoriju svojih razgovora sa Stankovićem i demantuje da ga je reketirala, „Kurir” objavljuje i transkript telefonskog razgovora između novinarko i Stankovića. Po objavljenom transkriptu, na direktno postavljeno pitanje da li je novinarka od njega tražila da uplaćuje „Kuriru” 800.000 dinara mesečno da ne bi pisali loše tekstove o njemu, Stanković odgovara da on to nikome nije rekao i da nema pojma o čemu Silvijama Slamnig priča.

Zakon o javnom informisanju propisuje da je javno informisanje slobodno i u interesu javnosti. S jedne strane, niko ne sme, ni na posredan način, da ograničava slobodu javnog informisanja, ni na koji način podesan da ograniči slobodan protok ideja, informacija i mišljenja, a posebno ne tako što bi vršio pritisak ili uticaj podesan da javno glasilo i njegovo osoblje omete u obavljanju posla. S druge strane, novinari i urednici dužni su da pre objavljivanja informacije koja sadrži podatke o određenom događaju, pojavi ili ličnosti, poreklo, istinitost i potpunost informacije provere sa pažnjom primerenom okolnostima. Optužba da medij informacije koje objavljuje ne objavljuje u interesu javnosti već kao sredstvo ucene, verovatno je najteža optužba koja se na račun jednog medija može izneti. Uцена je teško krivično delo za koje se goni po službenoj dužnosti i za koje se u određenim kvalifikovanim slučajevima može izreći kazna i do 15 godina zatvora. Ono što je takođe zabranjeno jeste i ograničavanje slobode javnog informisanja na bilo koji način, pa i zloupotrebom autoriteta narodnog poslanika. Činjenica da se optužbe, koje bi ako imaju osnova trebalo da se rešavaju pred sudovima, tretiraju kao pitanje oko kojega su mogući

dogovori i nagodbe između političara i vlasnika i urednika medija, govori o meri u kojoj su institucije u Srbiji urušene.

2. Sudski postupci

2.1. Viši sud u Beogradu doneo je prvostepenu presudu u postupku po tužbi privrednika Milana Beka protiv B92 i tri urednika i novinara ove medijske kuće, a povodom intervjua sa Stankom Subotićem, koji je TV B92 emitovala u dva dela u decembru 2010. godine i u kom intervjuu je Subotić, između ostalog, govorio i o Beku. U presudi protiv koje Milan Beko ima pravo žalbe Apelacionom sudu u Beogradu, Viši sud je odbio njegov zahtev za naknadu štete u iznosu od 2 miliona dinara.

Sud u presudi, pozivajući se u više navrata na praksu Evropskog suda za ljudska prava u primeni člana 10 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, nalazi prvo da sporne izjave nije izneo novinar B92, već da ih je iznelo intervjuisano lice, kao i da se novinar distancirao od izjava intervjuisanog lica, i pored toga što nije imao takvu dužnost. U odnosu na ovo, Viši sud u Beogradu direktno citira presude Evropskog suda za ljudska prava u slučaju Pedersen i Baadsgaard protiv Danske i Thoma protiv Luksemburga. Pozivajući se na praksu Evropskog suda za ljudska prava, Viši sud u Beogradu je kvalifikuje kao „putokaz za ujednačavanje sudske prakse sudova u Srbiji”, zaključujući da isto postupanje u istim pravnim situacijama doprinosi pravnoj sigurnosti. Viši sud je posebno našao i da Milan Beko, koji je u tužbi tvrdio da se povukao iz javnog života, jeste javna ličnost, te da je kao takav dužan da pokaže veći stepen tolerancije u odnosu na kritičke stavove koji se protiv njega iznose. Takav svoj stav sud je potkrepio definicijom iz Rezolucije Parlamentarne skupštine Saveta Evrope br. 1165 iz 1998. godine o pravu na privatnost, po kojoj su javne ličnosti u širem smislu i svi oni koji igraju neku ulogu u javnom životu, bilo u politici, privredi, umetnosti, društvenim delatnostima, sportu ili drugim oblastima.